

Hovoríme s básnikom Pavlom JANÍKOM

Vy raz umriete na duchaplnosť

Pavol Janík (1956) je všestranný človek slova, okamžite reaguje na všetky významnejšie spoločenské a kultúrne udalosti, komunikuje ich cez elektronické aj klasické médiá. Okrem tvorivej činnosti sa venuje aj organizačným záležitostiam literárneho života ako tajomník Spolku slovenských spisovateľov. Jeho zatiaľ posledná knižka *Hovorca samého seba* (Matica slovenská 2009) obsahuje 51 rozhovor publikovaných v rokoch 1982 – 2007 a medzi jeho samostatnými knihami má poradové číslo 52. Už možno zostaviť kalendár – každý týždeň obrázok s úryvkom z inej knihy Pavla Janíka. Takmer na každý rok života mu pripadá kniha. Máme v ňom mnohostranného a mnohostrunného autora s medzinárodným renomé. Celkovo prispel v mnohých jazykoch do 136 knižných titulov vrátane 10 ročníkov Almanachu Nitra. Tým sa stal knižne najproduktívnejším autorom medzi päťdesiatnikmi a zrejme najvydávanejším žijúcim básnikom. Už desaťročia žije nielen na výšinách poézie, no i „na pulze dňa“ a brilantne reflektuje ducha doby vo vari nikomu nedostupnom diapazóne vysloviteľného, siahajúceho od nevyšlovna v poézii až po mediálne fixované tabu v našej najnovšej histórii. Miroslav Válek mu raz prorokoval, že umrie na duchaplnosť...

- „Prišiel som na svet a odvtedy som neprišiel na nič lepšie“ – ako sa vôbec podarí prísť na taký skvost?
– Lahko – tak by asi znela najstručnejšia a najpresnejšia odpoveď. Chápem však, že rozhovor s básnikom predpokladá menej gnómičké a trocha hmlistejšie reakcie. Preto poznamenám, že uvedený úvodný citát z mojej tvorby pochádza z prelomu 80. a 90. rokov dnes už minulého storočia. To som mal za sebou približne 15-ročný tréning časopisecky a knižne publikujúceho autora. Odvtedy uplynuli ďalšie dve desaťročia, počas ktorých som hádam nielen primerane zostarol a patrične zhlúpol, ale možno som získal aj ďalšie skúsenosti a osvojil si nové zručnosti. Dozaista sa človeku bezstarostnejšie trúsia dôvtipnosť, ak má dostatočnú kreatívnu prax. Nevylučujem ani podmienku, že na literárne vynálezy treba mať talent. Je to niečo ako diagnóza, ktorú väčšina zdravých ľudí prekoná.
- Ste zrejme najproduktívnejší autor našej generácie...
– To je smutné – zrejme som oveľa menej času ako väčšina mojich generačných

Zo života politika Najprv sa aktivizuje, potom sa z toho vyzuje.

(G)astronómia

spolupútnikov strávil zábavným vyesedávaním v spoločenských a stravovacích zariadeniach a podstatnú časť života som premárnil nudnou samotou v tichu svojej pracovne. Neviem, či má produktivita iba rozmery množstva vytvorených a vydaných diel. Navyše – štatistike veľmi nedôverujem, lebo viem, že ide o exaktný súčet nespoľahlivých údajov. Svedčí o tom aj fakt, že sme mali na základe hodnoverných vedeckých analýz a výpočtov v rozličných protichodných etapách vývoja už dávno dosiahnuť ekonomickú produktivitu Spojených štátov amerických, ktoré sme zatiaľ predstihli len v kopírovaní ich negatívnych javov, vrátane problémov spätých s prudkou komercializáciou kultúry.

- Keby ste mali zo slovenskej poézie vybrať jedinú metaforu, ktorá by to bola?
– Neviem, či viem, čo je to metafora. Teoreticky by malo ísť o obraznosť – prenášanie pomenovania jedného javu, predmetu na iný jav či predmet na základe podobnosti niektorých znakov. Básnická prax geniálneho lyrika Miroslava Válka však v diele *Skaza Titanicu* (zo zbierky *Milovanie v husej koži*, 1965) prináša nasledujúci úkaz, ktorý nemožno prehliadnuť: „Tak je teda mŕtvý / John

Fitzgerald Kennedy, / kamenný anjel kapitalizmu, / metafora, / symbol, / človek!“ Takže metaforou je zastrelený americký prezident rímskokatolíckej konfesie. S tým sa ešte len bude musieť slovenská i svetová literárna veda vyrovnáť, čomu sa zatiaľ 45 rokov úspešne vyhýba.

- V médiách sa naliehavo vyostrel problém tuposti. Nevie sa často rozhodnúť, čo je stupídnejšie v tejto zvrátenej oblasti „krásy“ – „Americká topmodelka sa predávkovala depresívmi“ alebo „Polícia si posvieti na alkohol za volantom“. Opakom krutosti je poézia, čo by mohlo byť korektívom alebo opakom esteticky produktívnej hlúposti?
– Žijeme v paradoxnom období – čím je zanedbateľnejšie a okrajovejšie postavenie autorov myšlienkového a tvarovo náročnej literatúry, osobitne básnikov, čím je menej čitateľov hodnotných knižných titulov, čím zreteľnejšie a dôslednejšie najvplyvnejšie komunikačné inštitúcie ignorujú intelektuálne a umelecky ambicióznú spisbu, tým väčší narastá chorobná túžba takzvaných úspešných ľudí – rozumej politikov, zohabítkov a mediálnych celebrit, pripadať ich deti a ďalších potomkov – zvečniť sa vlastnou knihou či viacerými publikáciami. Dokonca si v uvedených súvislostiach bez začervenania radi rozširujú svoj profesionálny profil o pojem spisovateľ (spisovateľka). Pravdaže – práve neprijemnému balastu a odpadkovému nánosu na skutočnej a kvalitnej literatúre bulvárne, ale i zdánlivo serióznejšie informačné prostriedky venujú mimoriadnu pozornosť. Žiaľ, recept na riešenie situácie nepoznáme.
- Keby ste mali zo slovenskej poézie vybrať jedinú katachrézu, ktorá by to bola?
– Rád citujem váš výrok, že cudzie slová by sme mali používať, ako keby sme im rozumeli. Preto najprv pripustíme, že katachréza označuje štylistickú chybu vytvorenú významovo nesprávnym spojením logicky nesúvisiacich pomenovaní, najčastejšie zautomatizovaným kombinovaním či krížením rozličných frazeologizmov, nevhodným spojením metafor či podobosteniev alebo použitím zle pochopeného termínu (podľa Slovníka literárnej teórie Petra Valčeka). Ospravedlňte, prosím, že sa vyhnem odpovedi na vašu otázku a dám tentoraz prednosť – pred príkladom zo slovenskej poézie – vzorovej vete zo slovenského dabingu, ktorá znie: „Lepší vták v hrsti ako holub na streche“.
- Najkratšia rozprávka Kde bolo, tam koniec akoby symbolizovala súčasnú recepciu, percepciu aj apercepciu poézie. „Máme“ médiá, ktoré za desaťročia nevládali uverejniť ani jednu Rúfusovu báseň... O čo prichádzajú ľudia, ak medzi

nimi a poéziou prekazujú paradoxne médiá?

– Nechcem byť prehnaným optimistom, ale pred časom som sa s úžasom dozvedal, že ešte v našej vyspelej civilizovanej spoločnosti existujú čudní jednotlivci, ktorí cieľavedome nemajú televízor, kým v súčasnosti podobných ľudí poznám čoraz viac a aj v našej domácnosti sme nedávno vypovedali zmluvu s káblovou televíziou. Nebudeme predsa pravidelne

Skutočný gentleman Narodil sa s pupočnou kravatou.

(G)astronómia

platiť na desiatky nekvalitných televíznych programov sústavne prerušovaných reklamou a kupovať si programový časopis, aby sme vedeli, čo konkrétne nebudeme pozeráť. Na základe spomínaného jednoznačne pozitívneho trendu nemienim naivne predpokladať, že sa zo všetkých ľudí, ktorí sa dokážu odpútať od televíznych obrazoviek, automaticky stanú čitateľa poézie.

- Podstatnou časťou vášho duchovného bytia ostáva poézia, no neraz musíte konať aj prozaicky, ako predstaviteľ Spolku slovenských spisovateľov...

– Azda treba pre osvieženie pamäti pripomenúť, že Spolok slovenských spisovateľov je najstarším a najpočetnejším združením literárnych tvorcov v Slovenskej republike, ktorého tradície siahajú do roku 1923. Vo Vydavateľstve Spolku slovenských spisovateľov (ktoré si mnohí mýlia s vydavateľstvom Slovenský spisovateľ) vychádza ročne vyše 30 pôvodných i prekladových titulov. Spolok vydáva i dve odborné periodiká – Literárny týždenník a časopis pre mladú literatúru *Dotyky*. Má regionálne štruktúry – odbočky v Banskej Bystrici, Košiciach, Nitre a v Žiline. Možnosť spolupracovať s viacerými významnými autorskými osobnosťami – najmä s niekoľkonásobným predsedom SSS, popredným prozaikom a vynikajúcim esejistom Jánom Tužinským je pre mňa mimoriadne dôležitou životnou skúsenosťou. Verím, že v korektnej spolupráci s Asociáciou organizácií spisovateľov Slovenska sa nám postupne podarí optimalizovať podmienky vzniku a sprístupňovania originálnych literárnych hodnôt.

- Vráťte sa k poézii. Čo sa vám pri tvorbe nedarí? Nemám na mysli formálne ciele, ako sonetový veniec... Zaujímalo

by ma, na aký problém naráža básnik pri cestách do hlbín?

– Som presvedčený, že autor by sa mal vyhýbať kreatívnym schémam a stereotypom. Pri každej knihe či kolekcii poetických textov som sa usiloval nielen zúročovať nadobudnuté schopnosti, ale aj prekračovať svoj tieň a prekvapovať i sám seba novými možnosťami. Do akej miery sa mi to podarilo, posúdilo už viacero erudovaných znalcov – napríklad v zborníku z vedeckej konferencie *Život a dielo Pavla Janíka* (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2005) sú hodnotiace príspevky odborníkov zo Slovenska i zo zahraničia. Podľa názoru poprednej ruskej poetky, prekladateľky a literárnej vedkyne Natálie Švedovovej je Válek hlbší a Janík vynaliezavejší. Čo k tomu dodať – azda len to obligátne, že doma nie je nikto prorokom.

- Vašou najvýznamnejšou básňou sa zdá byť *Zvratné zámeno psa*, najdôležitejšou zbierkou *Hurá, horí!* Zhoduje sa toto hodnotenie s vašou hierarchiou hodnôt? Typická otázka, ktorej sa zvyčajne vyhýba...

– Mimochodom – práve básni *Zvratné zámeno psa* (zo zbierky *Do videnia v množnom čísle*, 1985) venoval samostatnú štúdiu v časopise *Romboid* literárny vedec a medzičasom univerzitný profesor Valér Mikula, ktorý konštatoval, že „Básnik sa pohráva so slovami, vzdaluje sa skutočnosti, aby sa k nej priblížil z inej strany, odzadu či znútra.“ Básnik Ireny Baláž pokladá za svoju najvydarenejšiu báseň *Modlitba z kameňa* (z básnickej zbierky *Niektu ako boh*, 1998). Prikláňam sa k ich aj k vašmu hodnoteniu a nevidím v tom nič protirečivé.

- Keby ste mali zo svojej tvorby vybrať jediné najkratšie dielko, ktoré by to bolo?
– Nebude to ani aforizmus, ani reklamný slogan, ale moja najkratšia dráma *Maturitný oblek s podtitulom Veselá tragédia* (1994), ktorá získala ocenenie v anonymnej súťaži *Medzičas*. Jeden mimoriadne múdry človek,

Rodinkárstvo Odvetvie rozvetvovania.

(Chruňológia)

ktorý pôsobí v oblasti informačných technológií a s ktorým som napísal knihu exkluzívnych rozhovorov *Generál Lorenc – Dešifrovaný svet*, raz poznamenal, že už nikdy nenapíšem nič lepšie. A ja s ním nielen v tejto súvislosti súhlasím.

- Vianoce mnohí pokladajú za čas vnútorného prežívania a poézie...

Na Patavedeckom seminári sa už analyzovalo ich rozrastanie smerom k Veľkej noci... Tieto dva sviatky sa podľa obchodníkov čoskoro stretnú, niekedy v auguste... Kam sa ale podeje poézia?

– Musím sa priznať, že začiatkom 90. rokov som sa ako vtedajší copywriter (autor reklamných textov) a kreatívny riaditeľ nemenovanej renomovanej medzinárodnej reklamnej agentúry podieľal na kampani pre istú svetoznámu firmu, pre ktorú sme v centrách všetkých väčších miest na celom území ešte Česko-Slovenska postavili vysoké vianočné stromy v septembri. V tom čase to pôsobilo ako šok, dnes by si to už zrejme nik ani nevšimol. Nuž – pokrok nezastavíš, ani predlžovanie nákupných sviatkov, ale verím, že ani poézia úplne nezmyslí. Bude na nás i na budúce generácie naďalej trpezlivo čakať v knihách, ktoré zázračne ožijú kedykoľvek ich niekto otvorí.

Andrej Ferko